

ВИХОВНІ ТЕХНОЛОГІЇ. ПОЗАШКІЛЬНА ОСВІТА

УДК 37.035.6:784.4

Оксана КРУСЬ,

старший викладач кафедри історії, теорії музики
та методики музичного виховання

Інституту мистецтв

Рівненського державного гуманітарного університету

НАЦІОНАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ДОМІНАНТА

У статті окреслено проблему національного виховання майбутніх учителів музики. Визначено роль і значення педагогіки для творчого розвитку та самовираження особистості.

Ключові слова: національне виховання, розвиток особистості, патріотична спрямованість навчального процесу.

В статті рассматривается проблема национального воспитания будущих учителей музыки. Определены роль и значение педагогики для творческого развития и самореализации личности.

Ключевые слова: национальное воспитание, развитие личности, патриотическая направленность учебного процесса.

The article deals with the problem of national education of future music teachers, as well as the role and importance of pedagogy for the creative development and self-realization of the individual.

Key words: national education, personality development, patriotic orientation of the educational process.

Постановка проблеми. Відчуття українства в українцях можемо виховати лише шляхом утвердження в молоді національної самосвідомості, засвоєння нею духовних цінностей, створених попередніми поколіннями, збереження і примноження історичних і культурних традицій народу, тобто через національне виховання.

Як відзначає академік І. Дзюба, «кожен етнос передає та відтворює свою культуру завдяки системі знань та освіти. Звідси – необхідність рішуче посилити національно-культурний характер усієї системи освіти. Через культуру інші народи можуть нас пізнати і зрозуміти. Звідси – значення культури для міжнародних відносин. Слід пам'ятати, що малорозвинена культура не здатна на плідні контакти, неспроможна резонувати на високі явища, вона не може

запропонувати щось самобутнє іншим і приречена на пасивну роль у духовній взаємодії, на запозичення й наслідування» [3, с. 29]. Таким чином, єдина парадигма – нагальна необхідність усі зусилля освіти і системи виховання спрямувати на поглиблення національно-культурного самоусвідомлення, на вироблення потреби у майбутніх учителів музики в національній культурі як засадничому елементі, фундаменті духовного здоров'я як суспільства в цілому, так і особистості зокрема. Нехтування цією, здавалося б, азбучною істиною може призвести до того, що духовний хребет нації неминуче зламається під тиском псевдокультур, позаморальних форм впливу. У зв'язку з цим М. Жулинський зауважує: «Ми, українці, не будемо тоді спроможні зберегти себе, своє цивілізаційне «Я», свій національний образ, забезпечити пріоритетне місце в цивілізаційному процесі та глобалізації світу, й, водночас, брати активну участь у формуванні національного неекономічного континууму, який вже сьогодні існує у сфері індустріальної цивілізації під назвою «Європа» [4, с. 18].

Аналіз наукових досліджень та публікацій.

Актуальність проблеми підтверджується дослідженнями, в яких розглядаються вплив народно-пісенної спадщини на інтелектуальний та емоційний стан особистості. На думку низки авторів, основні засади професіоналізму вчителів – національна свідомість, державницьке мислення, глибока моральність, патріотизм, здатність бути готовими до професійної діяльності, мислити категоріями майбутнього. Це наперед відображено у працях таких відомих українських учених, як В. Андрущенко, І. Бех, С. Клепко, М. Конох, В. Корженко, В. Кремень, М. Култаєва, І. Ларіонова, В. Луговий, В. Лутай, І. Надольний, П. Саух та ін. У ході дослідження історіографії з даної проблематики нами виявлено прикру реальність: в Україні фактично відсутня цілісна система ефективного виховання на культурно-історичних традиціях, зокрема й народнопісенних, регіональних.

Дослідники Ю. Белова, О. Гевко, Г. Карась, М. Качур, Р. Осипець, С. Паршук, Р. Сойчук та ін. лише побічно торкнулися ефективності окремих напрямів цієї роботи в закладах освіти. Вважаємо, що в контексті підготовки майбутніх учителів музики регіональний музичний фольклор заслуговує на більш ґрунтовний розгляд як інтегральна складова духовної спадщини вітчизняної національної культури, закладена в усній народній творчості, звичаях і обрядах, побуті, географічних назвах, декоративно-ужитковому мистецтві тощо.

Мета статті – виокремити деякі аспекти в національному вихованні майбутніх учителів музики на основі художнього потенціалу музичного мелосу, зокрема й регіонального.

Виклад основного матеріалу. Національне виховання майбутніх учителів музики у вищих педагогічних закладах освіти спонукає приділити цьому питанню значно більше уваги. У Державній національній програмі «Освіта» (Україна у XXI столітті) [2], Указі Президента України «Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки» [6] слушно зауважується, що заклади освіти в сучасних умовах повинні об'єктивно виступати провідним фактором залучення молоді до скарбів рідної культури, народних звичаїв і традицій. При цьому слід пам'ятати, що масова деформація ціннісних орієнтирів, яка спостерігається нині чи не на кожному кроці, зниження рівня національних авторитетів, послаблення культурних генотипів – це і є шлях до потрясінь. Тому необхідно якнайшвидше надолужувати втрачені нами духовні цінності, долати відчуження від них певної частини сучасного студентства, спрямувати його енергію на глибоке пізнання духовних надбань українського народу, його ідеалів, формувати національно орієнтовану свідомість, переконання, патріотичні почування на ґрунті вітчизняного музичного мистецтва у поєднанні із регіональною пісенною, народнообрядовою спадщиною. Іншими словами, очевидна необхідність посилення виховної роботи серед майбутніх учителів музики з метою опанування ними скарбів народної музичної творчості в стінах закладів вищої освіти, аби студентська молодь увібрала з пісенного мелосу найсвітліші ідеали – добра, справедливості, поваги до старших, національних святинь як фундаментальних цінностей – серцевинних у національно орієнтованому вихованні особистості.

Практика і власний досвід переконують, що процес виховання підростаючого покоління являє собою систему заходів, мета яких – формування інтелектуальної та гармонійно розвинутої особистості.

Національне виховання у навчальному закладі – це насамперед плекання майбутнього громадянина-патріота, адже патріотизм є категорією, що комплексно відображає у своєму змісті фундаментальні суб'єктивно-об'єктивні зв'язки та передбачає наявність таких компонентів, як: любов до Батьківщини, до рідних місць і рідної мови; повага до минулого Вітчизни і його розуміння; усвідомлення свого патріотичного обов'язку перед державою; повага до інших народів, їх звичаїв і культури. На нашу думку, до структури загальнодержавного патріотизму варто віднести і поняття *регіонального патріотизму* не лише як явища і феномену, обумовленого просторовими характеристиками «малої батьківщини», а й як самостійного об'єкта патріотизму.

Під національно-патріотичним вихованням ми насамперед розуміємо формування в молоді на ґрунті загальнолюдських цінностей національних інтересів, тобто кожен має бути передусім людиною, а вже потім – українцем. Але так само, як загальні інтереси не можуть суперечити національним, так і національне виховання не можна уявити без досягнень людської цивілізації.

Отже, суть національного виховання – набуття молодим поколінням соціального досвіду; успадкування духовних надбань народу; збереження та розвиток духовної культури міжнародних взаємин; формування в молодого покоління, незалежно від національної приналежності, рис громадянина української держави, розвиненої духовності, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової та екологічної культури. Тими документами, до яких маємо звертатися під час проведення занять зі студентами, є: Конституція України (особливо її преамбула та розділ 1), Закон України «Про освіту», Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI ст.), Національна програма «Діти України», Загальна Декларація прав людини, Концепція виховання в національній системі освіти, а також Концепція Нової української школи. Не варто забувати, що увага аудиторії повинна зосереджуватися не лише на формах і методах, які в кожного викладача повинні бути різними, а й на якісному змісті виховання.

Вітчизняна педагогічна наука, щоб рухатися в ногу із часом, повинна еволюціонувати, набувати глибшого національного змісту і характеру, творчо використовуючи здобутки інших країн. Молодь потрібно озброювати не лише системою наукових знань, а передусім цілісною національною культурою, духовністю, не виключаючи вищі здобутки культури та духовності цивілізованих держав.

Важливо, аби батьки, вчителі та вихователі усвідомлювали, що в процесі виховання нащадків слід використовувати вітчизняні пізнавально-виховані традиції Київської Русі, козацько-лицарської доби, багатющий потенціал фольклору, народного мистецтва, класичної професійної культури рідного народу, його наукових здобутків – саме такі цінності майбутні покоління мають засвоювати в процесі навчання і виховання.

Ось як описував наявність у людині національно-патріотичних почуттів видатний педагог К. Ушинський: «Є лише одна загальна для всіх природжена схильність, на яку завжди може розраховувати виховання, – це те, що ми зовемо народність. Як немає людини без самолюбства, так немає людини без любові до батьківщини, і ця любов дає вихованню ключ до серця людини і могутню опору для боротьби з її негативними природними, особистими, сімейними і родовими нахилами. Звертаючись до народності, виховання завжди знайде відповідь і допомогу в живому і сильному почутті людини, яке впливає набагато сильніше за переконання, сприйняття тільки розумом або за звичку, вкорінену страхом покарань. У лиходія, в якого погасли всі благородні людські почуття, можна ще дошукатися іскри любові до батьківщини: доля батьківщини, її мова, її перекази і життя ніколи не втрачають незбагненої влади над серцем людини. Є приклади ненависті до батьківщини, але скільки любові буває іноді в цій ненависті!» [7, с. 99].

Учитель у школі чи викладач у виші, звісно, повинні добре уявляти сам процес становлення національної свідомості своїх учнів та студентів, глибоко розуміти зміст таких ключових понять, як «національний», «патріотизм», «націоналізм», «громадянськість» та ін.

У розвитку національної свідомості виділяють принаймні три етапи, які накладають на неї помітний відбиток і збагачують її зміст:

Перший етап – етнічного самоусвідомлення – це першооснова, коріння патріотизму. Етнізація дитини в сім'ї починається змалечку, з маминої коліскової, з бабусиної казки, з участі у народних звичаях та обрядах, із народної пісні, народної творчості. У ранньому дитинстві формується культ рідної оселі, сім'ї, предків, рідного міста чи села. Неабияке значення у процесі етнізації належить рідній мові, засвоєнню якої до певного часу не повинні заважати інші мови.

Другий етап – національно-політичного самоусвідомлення – це період підліткового віку, коли відбувається усвідомлення себе як частини нації, своєї причетності до неї як явища політичного, що має чи виборює своє місце серед інших націй. До найважливіших моментів цього періоду належать збагачення історичної пам'яті та формування почуття національної гідності.

Третій етап – громадсько-державного самоусвідомлення – це період формування розуміння понять патріотизму й націоналізму, виховання поваги до національно-культурних цінностей інших народів, прищеплення почуття національної, расової, конфесійної толерантності.

Ідеал національного виховання глибоко розкривається у працях українського педагога Г. Ващенка «Виховний ідеал», «Виховна роль мистецтва», «Тіловиховання як засіб виховання волі й характеру» та ін. В основі цього ідеалу, яким його бачить автор, – загальнолюдські та національні цінності – духовні надбання народу, творення добра та боротьби зі злом, пошук правди, справедливості, сповідання ідеалів любові та краси. Як відомо, людина народжується і живе в конкретному національному оточенні, вирізняючись від інших мовою, культурою та звичаями. Саме звідси, від походження людини, починається її усвідомлення особливостей свого народу, етносу, нації. Отже, на думку Г. Ващенка, ідеал національного виховання ґрунтується на двох головних цілях: служіння Богові та своїй нації. Бог – це абсолютна Правда, Любов, Справедливість, Краса. Нація – це реальна земна спільнота, в житті якої повинні реалізуватися абсолютні загальнолюдські цінності. В педагогічному значенні виховний ідеал – людина, яка служить Богові й Україні [1, с. 9-10].

Виховання – це необхідна форма вдосконалення особистості, адже воно ґрунтується на основі засвоєння нею матеріальних і духовних пластів культури – потужному чинникові формування національної еліти та цінностей державотворення. У процесі виховання засобами переконання, стимулювання, спонукання утверджуються та посилюються суспільно значущі цінності. Однак найефективніше виховання здійснюється через освіту, під час навчально-виховного процесу. Саме завдяки освіті відбувається соціалізація індивіда, його становлення як особистості та громадянина, а система освіти продовжує залишатися одним із головних соціальних бастионів будь-якої країни, здатним консолідувати націю, найважливішим інструментом успішного здійснення соціально-економічних реформ. При цьому мета та завдання національного виховання досягаються через глибоке та всебічне оволодіння особистістю змістом освіти і соціально-етичними нормами міжособистісного та міжнаціонального спілкування.

Сучасна українська філософська антропологія, філософія освіти, філософія виховання та педагогіка продовжують працювати над побудовою цілісної системи національного виховання, спрямованої на формування ініціативної, відповідальної, духовно багатой особистості, наділеної почуттям власної гідності, розвинутою творчою активністю та критичним мисленням, проте «ми досі не маємо чіткої концепції національного виховання...» [5, с. 89]. Таким чином, національне виховання – це формування особистості. Воно забезпечує духовну єдність, наступність і спадкоємність поколінь – минулих, сучасних і майбутніх.

Варто нагадати, що в нормативно-правових актах і наукових концепціях із національного виховання особистості наголошується на пріоритеті культуротворчості виховного впливу, а також на принципі культуровідповідності. Проте, зосереджуючись на побудові системи виховання, здійснюваного на засадах культуровідповідності, автори не завжди чітко окреслюють шляхи реалізації цього принципу. Не зазначається, зокрема, що в процесі виховання особистість має не лише засвоювати національну культуру, а й стати її носієм і креатором, адже через національну культуру людина репрезентує себе світові. Культура водночас передбачає і комунікативні функції, бо за її межами спілкування перетворюється на «конфлікт монологів». Тому культурологічна й мистецька освіченість для людини перетворюється на умову входження в глобалізовану цивілізацію, вони – запорука осмисленості власної життєвої позиції і життєвої місії для повноцінної особистісної самореалізації.

Отже, культурологічний сегмент національного виховання має бути виписаний з урахуванням духовних скарбів народу. Це особливо важливо в контексті сьогодення, коли відбувається входження України в загальносвітовий простір, спостерігається тенденція до взаємозближення культур. Глобалізація – об'єктивна, потужна сила, яка існує і яку неможливо не враховувати.

Висновки. Таким чином, в умовах сучасного розвитку знань і технологій національне виховання потребує філософсько-світоглядного осмислення духовної спадщини, культурно-мистецького насичення системи національного виховної системи; розробки концептуальних засад художньо-естетичного виховання особистості та спрямування їх у русло чіткої орієнтації на національні традиції (з урахуванням європейського досвіду розвитку фундаментальних демократичних цінностей громадянського суспільства). Зважаючи на це, мистецтво і народний мелос є активними засобами національного виховання особистості, а культурно-мистецька спадщина, незаперечний здобуток минулих поколінь розглядається не лише як згадка про давнину (в контексті етнозбереження), а й як універсальне буттєве значення для спільноти, що перебуває на етапі націєтворення та самоствердження. Саме за таких умов національне виховання сприятиме ідеології державотворення, державозахисту та державозбереження, що в підсумку формує громадянина – патріота, його свободу й незалежність, тобто людину повноправну, самостійну та творчу, яка відчуває свою співпричетність до української національної культури, ідентифікує себе із українською нацією, реалізує свої потенційні можливості на благо України та її народу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ващенко Г. Виховний ідеал («Записки виховника») / Г. Ващенко. – Полтава, 1994. – С. 9–10.
2. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття). – К., 1994.
3. Дзюба І. М. Що за обрієм? (Наша культурна спадщина і культурне майбуття) / І. М. Дзюба // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – К., 1992. – Вип. 1. – С. 29.
4. Жулинський М. Духовна спрага по втраченій Батьківщині / М. Жулинський. – К., 2002. – С. 18.

5. Руденко Ю. Основи сучасного українського виховання / Ю. Руденко. – К. : В-во імені Олени Теліги, 2003. – С. 89.

6. Указ Президента України «Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки» від 13.10.2015 №580/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.kadrovik01.com.ua/regulations/8450/474470/>.

7. Ушинський К. Про народність у громадському вихованні / К. Ушинський // Вибрані педагогічні твори : в 2 т. – К., 1982. – Т. 1. – С. 99.

Дата надходження до редакції: 25.09.2018 р.

УДК 378.015.311:005.322]:378.014.623

Ірина МАЗУРОК,
*старший викладач, викладач фортепіано
Луцького педагогічного коледжу*

Любов СТОЛЯРЧУК,
*викладач-методист, викладач фортепіано
Луцького педагогічного коледжу*

РОЛЬ КУРАТОРА В КОНТЕКСТІ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ

У статті проаналізовано сутність особистісно орієнтованої технології виховання студентів як основи гуманізації освіти. Окреслено роль куратора академічної групи в межах нового підходу до особистості здобувача освіти. Розглянуто якості викладача та педагогічні аспекти, які необхідно врахувати задля дієвого діалогу із сучасним вихованцем.

Ключові слова: куратор, студент, освітній процес, особистісно орієнтована технологія виховання, покоління Z.

В статті проаналізована сутність особистісно орієнтованої технології виховання студентів як основи гуманізації освіти. Окреслено роль куратора академічної групи в межах нового підходу до особистості здобувача освіти. Розглянуто якості викладача та педагогічні аспекти, які необхідно врахувати задля дієвого діалогу із сучасним вихованцем.

Ключевые слова: куратор, студент, образовательный процесс, личностно ориентированная технология воспитания, поколение Z.

The article analyzes the essence of personally oriented technology of education of students as the basis of humanization of education. The role of curator of the academic group in the framework of the new approach to the personality of the applicant of education is outlined. It is emphasized on the qualities of the teacher and the

pedagogical aspects that should be taken into account for the purpose of effective dialogue with the modern student.

Key words: curator, student, educational process, personally oriented technology of education, generation Z.

Постановка проблеми. Куратор – це викладач, який виконує функції, подібні до класного керівника, однак відрізняється насамперед тим, що здебільшого його вихованцями є вже не діти, а дорослі люди, які мають на меті вступ до закладу вищої освіти. Мотивація студента відрізняється від мотивації учня, тому куратор – це не той, хто повчає, дає настанови, а той, хто спрямовує, пояснює незрозумілі речі, допомагає з'ясувати, радить, куди звернутися з тих чи інших питань.

Основа створення оптимального середовища в закладі освіти – це особистісно орієнтоване навчання і виховання. Освітнє середовище постає тим соціальним простором, в якому здійснюється як навчальна діяльність молодшої людини, так і спілкування з оточуючими, взаємодія та рефлексія.

Історія освіти на чільне місце в означених діях ставить кураторів академічних груп – своєрідних «адвокатів» студента, які мають дещо спростити і водночас урізноманітнити час перебування молодшої людини в закладі освіти. Важливо зрозуміти, чи варіює роль куратора в слід за зміною підходів до виховання і чи доцільно це? Актуальність дослідження посилюється поточними реформаторськими віяннями у сфері освіти, в межах яких окреслено питання підлягатиме обговоренню.